

Roinnt Saothar ó Choláiste Cholmcille

Bhí riar eile aistí agus sleachta filíochta leis an mbailiúchán seo ach cheal spáis ní rabhthas bin ann iad a chur san eagrán clóite seo de Bhiseach. Tá siad ar fáil ar líne, áfach, ar shuíomh Chumann Forbartha Chois Fharraige ag www.coisfharraige.ie.

Cairde Uair den tSaol

Ní raibh mórán suime aige sa troid ná i gcogadh. B'fhearr leis an tsíocháin is daoine ag fáil ar aghaidh le chéile nó ar a laghad iad a bheith sibhialta lena chéile. Chónaigh sé leis féin in árasán beag in aice na Life. Bhí a shaol ar fad caite aige san áit seo ach anois bhí sé as féin ann. Bhog a thuismitheoirí amach go himeall na cathrach mar gur bhuail tinneas athair Liam. Ní raibh a mháthair compordach ach oiread leis an teannas a bhí le braith sa chathair le gairid. Bhí buíon ag lorg neamhspleáchais ó na Gaill a bhí i gceannas na tíre is bhí daoine míshocair, airdeallach.

Ba leaid láidir cliste macánta croíúil é Liam. Ní raibh sé ach scór bliain d'aois. Bhí gruaig dhonn air is súile glasa. An mhaidin sin, bhí sé ar intinn aige dul isteach sa chathair le roinnt beatha úr a cheannach agus ansin cuairt a thabhairt ar a thuismitheoirí le haghaidh dinnéir. Chaith sé air a chóta agus shiúil sé amach as an teach.

Díreach tar éis dó siopa an bháicéara a fhágáil is arán úr faoina ascaill, chuala sé torann gunnaí. Thosaigh sé ag siúl níos sciobtha agus é beagán imníoch faoin am seo. Ní raibh sé ach fiche cúig nóiméad siúil ón teach. Níorbh achar fhada é ach bhí air dul síos Sráid Uí Chonaill fós. Chonaic sé duine ag rith ina threo ag éalú ó thorann na gunnaí.

Bhí Liam idir dhá chomhairle dul síos Sráid Uí Chonaill nó fanacht i bhfolach go dtí go dtitfeadh an ciúnas athuair. Bhí eagla air anois agus bhí an t-allas amach tríd. Choinnigh sé air ag siúl. D'fhan sé chomh gar de na foirgnimh mhóra is a d'fhéad sé ionas nach mbeadh sé amuigh gan foscadh is piléir á gcaitheamh.

Go tobann sheas fear amach ó ursain dorais agus d'fhéach sé suas síos ar Liam. D'airigh Liam míchompordach ar an bpointe. Bhí fhios aige go mbeadh trioblóid aige leis an bhfear seo.

"An tusa a bhí ann?" a deir mo dhuine le Liam.

Ní raibh fhios ag Liam céard faoi a bhí sé ag caint.

"An tusa a bhí ann?" a dúirt an glór garbh arís. "Tá duine dár bhfir féin ag cabhrú leis na Sasanaigh, ag tabhairt ainmneacha dóibh. An tusa a bhí ann, a Liam?"

Bhí ionadh ar Liam go raibh aithne ag an bhfear seo air go dtí gur fhéach sé arís air. Cara leis a bhí ann agus iad ag dul ar scoil uair. Colm Ó Flaithearta. Buachaill ciúin a bhí ann an uair sin ach ní raibh a chosúlacht air go raibh sé ciúin a thuilleadh.

"Ní mise atá uait, a Choilm, níl mise ag iarraidh aon pháirt

a bheith agam san Éirí Amach seo."

Chuir Colm a lámh isteach ina chóta agus tharraing sé amach gunna.

Thuig Liam anois gur chreid Colm san Éirí Amach seo chomh mór gur athraigh sé a phearsantacht. Bhí an t-achrann timpeall ar a mbeirt seo ar an tsráid ag éirí níos measa.

"Caithfidh mé imeacht anois sula bhfaighidh mé sáinnithe san áit seo agus na gunnaí sin á scaoileadh," a deir Liam agus thosaigh sé ag siúl síos an tsráid faoi fhoscadh na ndoirse athuair.

"Tá brón orm, a Liam, níl in ann seans a thógáil," arsa Colm agus scaoil sé le hurchar a bhí treoraithe i dtreo Liam.

*Orlaith Ní Shé, Bl. 4 Coláiste Cholmcille, Indreabhán.
Buaiteoir i gcomórtas Údarás na Gaeltachta ar théama 1916*

Na Reibiliúnaithe

Tá saighdiúir Sasanach i gcaolsráid dhorcha agus reibiliúnach ceangailte aige. Tá an saighdiúir ag fáil réidh leis an reibiliúnach a chaitheamh agus an reibiliúnach ag béiceach.

"Dún do chlab, a reibiliúnaigh lofa!"

"Níl baint agaibh leis an tír seo. Bailigh leat ar ais go Sasana," an freagra borb a fhaigheann sé.

"An bhfuil tú ag ceapadh go bhfuil mé chun fágáil chomh heasca sin? Cuimhnigh arís!"

"Ó an mar sin é anois?"

Tagann tuilleadh reibiliúnaithe timpeall an dá choirnéal, raidhfilí treoraithe i dtreo an tsaighdiúra.

"Scaoil saor é óna rópaí sin agus lean muid."

Scaoileann an saighdiúir saor an reibiliúnach, a tharraingíonn a ghunna uaidh agus a shánn roimhe é isteach i sean teach dorcha.

"Ná déan é seo. Le do thoil, ná déan!" a screadann an saighdiúir.

"Tá brón orm ach ní áit é seo d'arm Shasana."

"Fan! Fan! Cén t-ainm atá ort?"

Ag an nóiméad sin caitheann an reibiliúnach an saighdiúir. "Is mise Pádraig Mac Piarais," a d'fhreagair sé os cionn an choirp.

D'fhág siad an saighdiúir marbh sa sean teach agus d'imigh

siad amach.

Ag Ard-Oifig an Phoist tá an grúpa reibiliúnaithe tar éis teacht isteach. Tá piléir ag imeacht i ngach áit agus neart reibiliúnaithe marbh mórthimpeall. Cloiseann siad béic ó shaighdiúir Sasanach agus tagann pléasc ollmhór ó thíos staighre.

“Tá na Sasanaigh tar éis na doirse a phléascadh. Go tapa! Éirígí! Éirígí!

Éiríonn na reibiliúnaithe agus tógann siad a gcuid áiteanna. Tá meaisín ghunnaí na Sasanach ag scriosadh na háite. Tá Séamus Ó Conghaile leath mharbh ar an talamh is an áit réidh le titim. Tagann pléasc eile.

Bhí sé in am géilleadh.

Tomás Mac Diarmada, Bl. 4, Coláiste Cholmcille, Indreabhán.

Buaiteoir i gcomórtas Údarás na Gaeltachta ar théama 1916.

Máirtín

Bhí Máirtín i gcroílár na troda. Bhí sé ar dhuine den bhuíon fear seo a bhí ag troid ar son shaoirse na hÉireann an Cháisc úd i 1916. Teanntaithe istigh sa bhfoirgneamh bhí piléir Sasanacha ag eitilt thar a cheann. Bhí torann millteanach óna buamaí a bhí ag pléascadh timpeall air agus bhí síon síoraí ina chluasa. Is ar éigin a bhí sé in ann a lámh a fheiceáil roimhe de bharr an méid deataigh a bhí bailithe sa halla. Bhí solas ag teacht isteach tríd na fuinneoga ach ní dheachaigh sé níos faide ná sin mar phlúch an deatach é. Bhí cosa Mháirtín ag greamú den urlár leis an bhfuil a bhí doirte air. Marach pléascadh na Sasanach bheadh cloisteáil ag Máirtín ar screadach na bhfir a bhí gortaithe. Nuair a bhuaileadh na buamaí lasfadh an spéir le lasracha móra buí, ag lasadh suas an fhoirgnimh ag an am céanna. Bhí na coirp le feiceáil aige leagtha amach ag cúl an halla.

Ag tógáil babhtaí ag gardáil na ndoirse a bhí na fir agus tháinig an uair go raibh ar Mháirtín an post a thógáil ar féin ar feadh cúpla uair a' chloig. Shín saighdiúir éigin gunna chuige, é te bruide de bharr an méid urchar a bhí caite as.

Amach le Máirtín chuig an doras agus chrom síos taobh thiar de bhord a bhí iompaithe ar a thaobh mar chosaint. D'ardaigh sé a ghunna agus thosaigh cith piléir ag teacht uaidh. An mbeadh sé fós beo an t-am seo amárach an smaoineamh a bhí ag dul trína intinn? An bhfeicfeadh sé a ghrá geal arís choíche? An mbeadh an t-ádh orthu? An mbeadh saoirse ag an tír de bharr a n-iarrachta? Nó an gcuirfeadh ceann de na piléir seo a bhí ag scinneadh thairis faoi láthair deireadh leis?

Ag Dia féin a bhí an freagra.

Oisín Ó Fátharta, Bl. 4 Coláiste Cholmcille, Indreabhán

Comhrá

Buachaill: “Cén fáth nach bhfuil tú amuigh ansin leis na saighdiúirí eile, a dheaid?”

Deaid: “Nach bhfuil tú ag iarraidh go mbeidh mé beo nuair atá tú níos sine agus do chlann féin agat?”

Buachaill: “Tá cinnte ...ach tá deaide Eoin agus Jack amuigh ag troid ar son shaoirse na tíre. Nach bhfuil tusa ag iarraidh an rud céanna?”

Deaid: “Tá fhios agat cheana féin go bhfuil mé ag iarraidh neamhspleáchais ó na Sasanaigh ach nuair a bheidh an troid thart agus na saighdiúirí básaithe teastóidh daoine fós beo le haire a thabhairt dár tír nua. An dtuigeann tú, a mhac?”

(Tagann deora le súile an bhuachalla)

Deaid: “Bhfuil rud éigin fós mícheart?”

Buachaill: “Tá mé ag iarraidh a bheith bródúil asat, ní ag rá le mo chairde go bhfuil tú sa mbaile ag déanamh tada.”

(Briseann an doras síos. Tagann Sasanaigh le gunnaí isteach. Tógann siad an deaide amach)

Buachaill: A dheaide! A dheaide! Tá mé bródúil asat. Is tusa mo dheaide! Ná tógaigí uaim é!

(Cloiseann an buachaill torann an ghunna agus feiceann sé fuil ag teacht isteach faoin doras. Fuil a dheaide atá ann.)

Sadhbh Howlin, Bl. 4 Coláiste Cholmcille, Indreabhán.
Buaiteoir i gcomórtas Údarás na Gaeltachta ar théama 1916

Ceist

Feiceann muid an tragóid
Feiceann muid an bás,
Ach níl fhios againn an fhadhb
Atá ina luí faoin gcás.

Pictiúir sa pháipéir,
Scéalta sa nuacht
An gceapann muid dáiríre
Nach bhfuil gach duine ar aon luach?

An bhfuil muid ar an domhan seo
Chun cogai a thosú?
Nó an bhfuil muid ann
Chun grá a leathadh?

Becky Ní Éallaithe, Bl. 4 Coláiste Cholmcille, Indreabhán.
Buaiteoir i gcomórtas náisiúnta SNAG, 2016 ○